

УДК 330.012.435:339.727.22 DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(104\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(104)01)

МЕЛЬНИК Тетяна д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: melniknteu998@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3839-6018 вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

КАСЯНОК Кирило к. е. н., асистент кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: kkasyanok@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7153-8674 вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ПРОТЕКЦІОНІЗМ У РЕГУЛЮВАННІ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Проаналізовано сучасні тенденції регулювання прямих іноземних інвестицій та розкрито роль протекціоністських заходів у цих тенденціях. Визначено основні суб'єкти та країни, проти яких спрямовані заходи протекціонізму у сфері регулювання прямих іноземних інвестицій. Досліджено галузеву структуру та інструментарій протекціоністської інвестиційної політики країн-членів G20.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, багатонаціональні компанії, інвестиційний протекціонізм, G20.

Мельник Т., Касянок К. Протекционизм в регулировании прямых иностранных инвестиций. Проанализированы современные тенденции регулирования прямых иностранных инвестиций и раскрыта роль протекционистских мер в этих тенденциях. Определены основные субъекты и страны, против которых направлены меры протекционизма в сфере регулирования прямых иностранных инвестиций. Исследованы отраслевая структура и инструментарий протекционистской инвестиционной политики стран-членов G20.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, многонациональные компании, инвестиционный протекционизм, G20.

Постановка проблеми. Дослідження генезису світової економіки свідчить, що під час спаду виробництва та зростання безробіття більшість заходів державної економічної політики спрямовуються на

регулювання міжнародної торгівлі, зокрема на експорт такого безробіття за рахунок стримування імпорту і підтримки національного виробництва, у т. ч. через залучення прямих іноземних інвестицій. При цьому через глобалізацію й інтернаціоналізацію виробничих процесів, нарощування потужностей міжнародних компаній на початку ХХ століття набули актуальності заходи протекціонізму у регулюванні прямих іноземних інвестицій, спрямовані на протидію деструктивного впливу міжнародних компаній на національні економіки та навколишнє середовище приймаючих країн.

Досвід провідних країн світу у запровадженні заходів інвестиційного протекціонізму має особливе значення для України, враховуючи неконтрольоване залучення прямих іноземних інвестицій протягом років незалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення прямих іноземних інвестицій активно займаються провідні економісти світу, серед них українські фахівці: С. Якубовський, Ю. Козак, Н. Логвінова [1], О. Рогач [2], О. Немировська [3] та ін. Щодо новітніх тенденцій протекціонізму у зовнішньоекономічній політиці країн світу слід відзначити публікації Т. Гордєєвої [4], О. Довгаль [5], В. Панченко, Н. Резнікової [6], В. Сіденко [7] та ін.

Значний науковий доробок стосовно протекціоністських тенденцій регулювання зовнішньоекономічних відносин (ЗЕВ) більшою мірою відображає особливості торговельного протекціонізму, водночас питання захисту національних інтересів у сфері прямих іноземних інвестицій (ПІІ) потребує поглибленого дослідження.

Мета статті – визначити особливості та тенденції розвитку заходів протекціонізму у регулюванні процесу залучення прямих іноземних інвестицій.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження слугували праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, аналітичні матеріали міжнародних організацій. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи дослідження: історичного, логічного аналізу, синтезу й абстракції.

Результати дослідження. Під час стрімкого глобального економічного спаду 1930-х та початку 1980-х років відбувались значні, але різні зміни в економічній політиці національних урядів світу стосовно регулювання міжнародного бізнесу. Підвищення імпортних тарифів та навмисна девальвація національної валюти були найбільш поширеними реакціями багатьох урядів на розгортання Великої депресії [8]. На початку 1980-х років спостерігалось зростання добровільних обмежень експорту, що скорочували можливості японських та корейських експортерів для проникнення на ринки Північної Америки і Західної Європи [9]. Внаслідок таких обмежень наприкінці ХХ ст. відбувалась інтенсифікація потоків прямих іноземних інвестицій, що стали для міжнародного бізнесу одним із засобів подолання торговельних бар'єрів, наближаючи виробників до своїх клієнтів [10].

Аналіз розвитку міжнародних компаній показав, що більшість з них за своїми фінансово-економічними показниками зіставні з країнами світу. Хоча жодна з багатонаціональних корпорацій (БНК) не входить до списку «сорока найбільших економік» у світі (табл. 1), проте вони суттєво випереджають за обсягами річного доходу ВВП багатьох країн світу, зокрема й України [11, с. 27].

Таблиця 1

**Порівняння доходів провідних ТНК світу
та ВВП окремих держав, 2017 р.**

Рейтингова позиція	Країна або компанія	ВВП або дохід 2017 р. (млрд дол. США)	Темп зростання ВВП або доходу, % до 2016 р.	Кількість зайнятих, тис. осіб	ВВП або дохід на 1 зайняту особу (тис. дол. США)
1	Китай	23 159,00	8,7	806 700,00	28,71
2	США	18 624,48	1,5	160 400,00	116,11
3	Індія	8 700,62	7,1	521 900,00	16,67
4	Японія	5 359,59	1	67 770,00	79,08
5	Німеччина	4 030,40	1,9	45 900,00	87,81
33	Сінгапур	492,5	2	3 668,00	134,27
34	<i>Walmart</i>	485,87	0,8	2 300,00	211,25
37	Україна	352,89	2,3	17 990,00	19,62
47	<i>Royal Dutch Shell</i>	240,03	-11,8	89,00	2 697,00
50	<i>Apple</i>	215,64	-7,7	116,00	1 858,96
53	<i>Exxon Mobil</i>	205,00	-16,7	72,70	2 819,86
78	Білорусь	171,66	-2,6	4 381,00	39,18
93	<i>Daimler</i>	169,48	2,2	282,49	599,97
95	<i>General Motors</i>	166,38	9,2	225,00	739,47
120	<i>Amazon</i>	135,99	27,1	341,40	398,32

Джерело: складено авторами на основі [12; 13; 14].

За даними журналу *Fortune* та відповідного щорічного рейтингу, можна порівняти рівень капіталізації, дохідності компаній та багатьох країн світу. За здійсненим авторами експрес-аналізом встановлено факт, що за ВВП (або доходу – для компаній) найбільші показники характерні для провідних країн світу. При цьому, часто концентруючи фінансовий потенціал, економічно розвинені країни нав'язують периферії умови руху капіталу, встановлюючи контроль над фінансовими системами останніх і привласнюючи доходи в масштабах світової економічної системи [11, с. 124].

За відношенням ВВП до чисельності населення та доходу до чисельності персоналу, показники БНК значно переважають показники країн-локомотивів світової економіки. Наприклад, американська нафтодобувна компанія *Exxon Mobil* у 2017 р. отримала дохід 2,8 млн дол. США на одну зайняту особу, що значно перевищує ВВП США на одного зайнятого громадянина – 116,11 тис. дол. США, при тому, що падіння доходів БНК становило 16,7 %. Така амплітуда показників також свідчить про негативний вплив взаємодії БНК та приймаючих країн:

розвинені країни, підтримуючи розвиток національних БНК та їх часто експансіоністську діяльність, змушують уряди приймаючих країн вдаватися до захисту національних інтересів за допомогою заходів інвестиційного протекціонізму [3].

У сучасному науковому світі відсутня єдність у тлумаченні та детальна характеристика поняття «інвестиційний протекціонізм». Спроби трактування цього терміну зафіксовані в доповіді ООН щодо світових інвестицій у 2012 р., в якій зазначено, що інвестиційний протекціонізм – це прямі або опосередковані заходи, що вживаються країною для гальмування залучення іноземних інвестицій [15, с. 92]. На думку науковців, таке визначення також має включати заходи, спрямовані на обмеження можливостей використання або зниження конкурентоспроможності вже інвестованого капіталу [16].

Тенденції протекціонізму підтверджуються статистичними даними щодо кількості заходів економічної політики, зокрема інвестиційної. За дослідженнями аналітиків ЮНКТАД, більшість країн продовжували активно залучати прямі іноземні інвестиції у 2017 р., а частка заходів з лібералізації інвестицій або заохочення збільшилася порівняно з 2016 р.

Проте наприкінці досліджуваного періоду (2008–2018рр.) загальна частка обмежувальних або регуляторних заходів інвестиційної політики значно зросла, а деякі країни стали більш критичними щодо іноземних поглинань. Також обговорюються додаткові шляхи та засоби для посилення механізмів скринінгу інвестицій, особливо в деяких розвинених країнах [17]. Кількісна динаміка заходів інвестиційної політики представлена в *табл. 2*.

У 2017 р., за підрахунками ЮНКТАД, 65 країн впровадили 126 заходів інвестиційної політики, пов'язаних з ПШ. Цей показник відображає найбільшу кількість країн протягом останнього десятиліття, а також найбільшу кількість змін у політиці щодо ПШ [15; 17]. Із 126 заходів щодо інвестиційної політики, 93, спрямовані на лібералізацію, сприяли інвестиціям, тоді як 18 спрямовані на обмеження або посилення регулювання. Інші 15 були нейтрального або невизначеного характеру.

Таблиця 2

Зміни в національній інвестиційній політиці, 2003–2017 рр. [13; 17]

Показник	2003	2005	2007	2008	2009	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість країн, які впроваджували зміни в інвестиційній політиці	59	77	49	40	46	57	60	41	49	59	65
Кількість змін разом	125	144	79	68	89	92	87	74	100	125	126
Заходи з лібералізації	113	118	58	51	61	65	63	52	75	84	93
Обмежувальні заходи	12	25	19	15	24	21	21	12	14	22	18
Нейтральні заходи*	–	1	2	2	4	6	3	10	11	19	15

* У деяких випадках очікуваний вплив на інвестиції не визначено.

Частка лібералізаційних серед усіх заходів зросла до 84 %, збільшившись на 5 в. п. порівняно з 2016 р. Нові інвестиційні обмеження або норми для іноземних інвесторів ініціювалися в основному з міркувань національної безпеки, підтримки конкурентоспроможності місцевих виробників або обмеження іноземної власності на землю та природні ресурси [18].

Регіональні тенденції передбачають, що країни Азії, що розвиваються, продовжують лідирувати за кількістю заходів інвестиційної політики (49). Країни Африки (31), країни з перехідною економікою (15) та європейські (12), також впроваджували численні заходи. Водночас, на відміну від загального сприятливого розвитку іноземних інвестицій в 2017 р., суттєво збільшилися заходи з обмежувальної або регулятивної інвестиційної політики [17]. Деякі країни стають прискіпливішими щодо іноземних поглинань, зокрема, коли вони стосуються національної безпеки або продажу стратегічних внутрішніх активів. Крім того, на міждержавному рівні активно обговорюються шляхи та інструменти для подальшого посилення механізмів моніторингу ПІІ, особливо в деяких розвинених країнах.

Оскільки переважна більшість виробничих підрозділів БНК наприкінці ХХ ст. були розташовані в країнах Азії, то саме в них постала необхідність захисту національних інтересів та підвищення рівня національної безпеки в ХХІ ст., що знайшло своє відображення у кількості заходів, впроваджених країнами Азії. Водночас, у ХХІ ст. на лідируючі позиції рейтингів світу найбільших компаній стали виходити азійські БНК, які часто підпорядковані державним органам, а тому є інструментом зовнішньоекономічної політики таких країн. Відтак, абсолютна більшість країн, що формують світові тенденції в інвестиційній політиці міжнародного бізнесу, стають країнами базування ТНК, які входять до G20 [1].

Для моніторингу тенденцій регулювання руху іноземних інвестицій, у т. ч. для оцінки протекціонізму, необхідно звернутися до аналітичних матеріалів *Global Trade Alert*. Станом на середину листопада 2018 р. задокументовано 11 782 дії урядів G20, що характеризувалися змінами в економічній політиці країн світу. При цьому більше 75 % цих втручань (9 041) сприяли покращанню умов діяльності локальних компаній та обмеженню діяльності БНК. З часу першого саміту лідерів G20 у Вашингтоні, у середньому кожні 10 годин уряди цих країн запроваджують нові заходи, які сприяють вітчизняним фірмам, працівникам тощо. На противагу цьому, 2 741 лібералізаційних заходів G20 з листопада 2008 р. означають, що лише кожні 32 години уряди G20 вживають заходів для полегшення ведення міжнародного бізнесу (транскордонної торгівлі, міжнародного руху капіталу тощо) [19]. Детальна інформація щодо кількості протекціоністських заходів по країнах представлена в *табл. 3*.

Кількість протекціоністських заходів країн G20, 2008–2018 рр.

Країна	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Разом
Аргентина	6	50	69	105	66	68	53	57	47	38	49	608
Австралія	4	10	13	19	21	44	17	37	29	58	44	296
Бразилія	1	45	43	72	58	85	123	71	43	44	38	623
Канада	2	18	16	14	16	26	15	29	28	32	31	227
Китай	6	48	35	61	41	28	42	33	47	65	49	455
Франція	8	36	34	37	33	34	39	32	41	34	32	360
Німеччина	33	175	129	123	129	159	132	107	102	54	105	1248
Індія	11	89	96	59	91	125	97	98	66	90	91	913
Індонезія	4	31	28	24	53	31	41	54	34	42	25	367
Італія	4	33	36	38	34	34	48	34	48	50	37	396
Японія	1	26	41	43	83	77	60	58	40	40	30	499
Мексика	2	11	12	16	20	11	17	29	16	13	8	155
Росія	1	69	54	40	56	92	93	110	110	46	10	681
Саудівська Аравія	1	32	25	32	52	38	22	33	25	13	4	277
Південна Африка	1	13	11	23	32	24	26	32	27	22	17	228
Південна Корея	–	19	19	20	30	26	20	18	14	11	7	184
Туреччина	8	26	28	22	21	28	17	29	24	19	10	232
Велика Британія	6	43	38	44	33	37	45	50	68	50	51	465
США	7	131	176	188	225	168	197	137	121	152	148	1650
Усього	106	905	903	980	1094	1135	1104	1048	930	873	786	9864

Джерело: складено авторами за [19].

Аналізуючи дані *табл. 3*, доцільно розділити країни на групи відповідно до кількості впроваджених протекціоністських заходів. До першої слід віднести найактивніших «користувачів» протекціонізму: США, Німеччину, Індію. Особливо необхідно виділити Сполучені Штати Америки за значну кількість заходів, коли уряд протидіяв іноземним компаніям, працівникам та інвесторам, як у 2018 р., так і в період з 2008 р. [7]. Федеральний уряд США запровадив лише у 2018 р. 123 заходи, спрямовані на протидію міжнародному бізнесу та/або підтримку національних компаній. Німеччина, яка часто змінює ринкові умови, поступається США, імплементувавши 1 249 протекціоністських заходів протягом досліджуваного періоду. У 2018 р. Німеччина вже реалізувала 102 заходи, деякі з яких є наслідком членства країни в Європейському Союзі, але більшість з них пов'язані безпосередньо з економічною політикою країни. Індія, уряд якої запровадив набір заходів економічної політики, незалежно від партії влади посідає третє місце з кількістю 920 протекціоністських актів з листопада 2008 р.

Росія, Бразилія й Аргентина є другою групою членів G20, кожна з яких з листопада 2008 р. вдалася до протекціонізму від 600 до 700 разів. Це еквівалентно ускладненню діяльності іноземного бізнесу та обмеженню закордонних комерційних інтересів у середньому принаймні щотижня після першого саміту лідерів G20. Третя група, включаючи Велику Британію, Японію, Індонезію та Китай, характеризується нижчою інтенсивністю протекціоністської діяльності, яка поширюється на менш розвинені сусідні країни. Інші члени G20 впровадили загалом менше 500 протекціоністських заходів, найменшу кількість серед них впровадила Мексика (156) [19; 20].

Решта країн світу має велику зацікавленість у тому, щоб члени G20 відступали від торговельних та інвестиційних бар'єрів або виправляли комерційні умови на користь національних фірм іншими засобами. Оскільки на країни G20 припадає лівова частка глобальних потоків прямих іноземних інвестицій (понад 70 % у 2018 р.), змінюючи умови, за яких іноземні фірми можуть отримати доступ до своїх ринків, рішення урядів G20 можуть мати суттєві наслідки для експорту, сукупного попиту, зайнятості та норми прибутку в країнах, що не входять до G20 [18].

Заходи протекціонізму з боку членів G20 досить часто застосовуються до комерційних інтересів інших членів двадцятки (табл. 2, 3), зокрема до Бразилії, Китаю, Індії, Північної Америки та економік країн-лідерів Європейського Союзу.

Обмеження для Єгипту, Норвегії, Іспанії, Таїланду і більшої частини Центральної Азії, а також Центральної Америки свідчать, що ці економіки середнього розміру часто є об'єктом заходів протекціонізму з боку країн G20. Такі підрахунки можуть бути доповнені оцінками частки прямих інвестицій країн, які підпадають під дію протекціонізму G20 на зарубіжних ринках. Але в деяких випадках інвестиційна чи торговельна експозиція не відображає важливих наслідків протекціонізму G20 щодо регулювання прав та свобод експатріантів та пов'язаних з ними потоків грошових переказів до їхніх країн походження [2].

Згідно зі статистичними дослідженнями, Східна і Центральна Азія, Західна Європа і, меншою мірою, Північна Америка найчастіше потерпали від протекціонізму країн G20 (табл. 4).

Африка на південь від Сахари зазнала найменшого впливу інвестиційного протекціонізму (у зв'язку із незначною часткою на світовому інвестиційному ринку), за розрахунками, цей регіон постраждав від 2 008 протекціоністських заходів, впроваджених G20 з листопада 2008 р.

США, Індія та Німеччина постійно вдаються до протекціонізму, проте тільки у випадку Сполучених Штатів Америки це призвело до великої кількості обмежень комерційних інтересів усіх регіонів світу. Протягом останніх 10 років американський протекціонізм завдав шкоди комерційним інтересам компаній із Східної Азії та Тихоокеанського регіону – загалом 1 205 разів. Навіть комерційним інтересам компаній

Африки на південь від Сахари було завдано шкоди 656 разів американськими заходами економічної політики, що вдвічі перевищує кількість таких заходів, запроваджених іншими країнами-членами G20 [7].

Таблиця 4

**Розподіл заходів протекціонізму за регіонами,
проти яких вони спрямовані**

Країна/ Регіон впливу	Східна Азія та Тихооке- анський регіон	Європа та Централь- на Азія	Латинська Америка та Карибсь- кий басейн	Близький Схід і Північна Африка	Північна Америка	Південна Азія	Африка на південь від Сахари
Аргентина	430	272	244	109	189	162	91
Австралія	189	112	81	53	101	75	58
Бразилія	329	340	220	127	241	131	86
Канада	194	154	117	79	151	83	63
Китай	282	293	169	200	272	158	113
Франція	248	172	140	99	139	130	96
Німеччина	460	400	322	176	441	200	104
Індія	598	441	279	399	311	243	263
Індонезія	287	211	127	96	183	157	95
Італія	258	196	150	104	143	149	75
Японія	195	187	124	84	142	111	94
Мексика	104	71	63	29	76	41	27
Росія	489	516	327	208	339	286	223
Саудівська Аравія	152	168	55	148	123	98	40
Південна Африка	181	112	77	50	78	91	47
Південна Корея	101	60	53	50	62	57	41
Туреччина	198	103	47	71	53	98	35
Велика Британія	247	161	106	93	152	115	91
США	1205	948	880	715	1205	765	656
Разом	6147	4917	3581	2890	4401	3150	2298

Джерело: складено авторами за [19; 20].

Протекціонізм з боку Росії, Індії, Німеччини та Аргентини зосереджений на країнах Східної Азії та Тихого океану. Кожна із зазначених чотирьох країн за останні 10 років впливали на міжнародний бізнес цих регіонів понад 400 разів. У той самий час, Росія, Індія та Німеччина обмежували також діяльність інвесторів країн Європи та Центральної Азії понад 400 разів.

Протекціоністські заходи щодо ППІ включають широкий інструментарій тарифного та нетарифного регулювання міжнародної торгівлі, а також заходи, що безпосередньо спрямовані на обмеження іноземних інвестицій. Так, тарифні та нетарифні торговельні бар'єри, захищаючи національний ринок, підвищують конкурентоспроможність локальних

компаній, тим самим погіршуючи бізнес-середовище для іноземних. Безпосередньо інвестиційні заходи передбачають дискримінацію іноземного інвестора під час отримання ліцензій на певні види діяльності (жорсткі вимоги або пряма заборона іноземного капіталу), заборону входження іноземного інвестора у галузі, що становлять національний державний інтерес або є важливими для національної безпеки; обмеження щодо частки іноземного капіталу (найчастіше застосовується у низькоконкурентних галузях); обмеження щодо репатріації дивідендів та/або повернення інвестицій за кордон [6].

Досліджуючи інструменти інвестиційного протекціонізму, необхідно акцентувати увагу на декількох тенденціях. *По-перше*, уряди країн Великої двадцятки не обмежилися протекціоністськими заходами 1930-х років. Протягом останніх 10 років збільшення митних тарифів, антидемпінгові заходи та субсидювання або прямі обмеження на участь іноземного капіталу не є найбільш затребуваними інструментами політики для підтримки сприятливіших умов для вітчизняних фірм порівняно з іноземними [5]. Замість цього, уряди країн G20 вважають за доцільне використовувати цільові субсидії, застосовуючи усі форми державного фінансування. Причиною такого вибору є те, що державне фінансування може бути надано негайно, тоді як тарифи та інші непрямі заходи впливу потребують часу, щоб змінити поведінку іноземних компаній. Це не стосується відносної дії різних інструментів політики, радше навпаки, має за мету підвищення ефективності таких заходів [19]. Тому уряди країн світу, намагаючись забезпечити результати в короткостроковій перспективі, можуть віддати перевагу фінансуванню, ніж чекати, поки ринкові механізми врешті пристосуються до заходів економічної політики.

По-друге, протягом останнього десятиліття уряди країн Великої двадцятки видали 4 723 субсидії, спрямовані на підтримку експортної діяльності фірм, які стикаються з жорсткою конкуренцією на ринках, а деякі з них мали на меті залучення ПІІ. Протягом останніх 10-ти років у середньому кожні 18 годин, країна-член G20 пропонує певну форму субсидії для певної фірми або сектора [19]. До тих пір, поки в 2018 р. не було зафіксовано широкомасштабні обмеження під час китайсько-американської тарифної війни, державні інтервенції, пов'язані з субсидіями, були найпоширенішим інструментом реагування комерційної політики країн G20 [4].

По-третє, у 2018 р. впроваджено багато нових видів субсидій та обмежень на торговельні операції, але заслуговує на увагу розробка 82 нових суто інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею, які набули чинності в різних країнах світу. Головним чином, це вимоги до вмісту місцевих компонентів, перелік яких розширився за останні 10 років, деякі з них належать до «заходів локалізації» та політичних заходів для покращання або відновлення торговельного балансу [19; 20]. Інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею, можуть порушити корпоративні

плани компаній щодо міжнародних ланцюгів постачання. Якщо це продовжуватиметься, то такі дії, разом з іншими ініціативами G20, неодмінно ускладнять інтеграцію й отримання міжнародним бізнесом вигоди від глобальних ланцюгів створення вартості [6].

Фірми, їхні працівники, інвестори, середовище, в якому вони діють, та їхні постачальники зацікавлені у галузевому рівні протекціонізму G20. Хоча увага може бути зосереджена на торговельній війні між двома країнами, іноді торговельні конфлікти є специфічними для окремих секторів економіки [4]. Тому необхідно розглянути секторальну площину протекціоністської діяльності країн світу, зокрема G20, протягом останніх 10 років.

На *рисунку* представлено десять найбільш вразливих секторів до протекціонізму країн G20. Три сектори світової економіки – транспортне обладнання, спеціальне обладнання й обробка недорогоцінних металів – потерпали понад 1 000 разів від протекціоністської політики, впровадженої країнами G20 за останні 10 років.

Галузева структура заходів протекціонізму країн G20 [19]

У двох галузях, які зазнали максимального ураження (у кожній з них зафіксовано понад 125 випадків підвищення імпорتنних тарифів), а саме транспортне машинобудування та обробка недорогоцінних металів, зокрема – виявлено активний вплив державних органів через субсидії вітчизняним виробникам та підтримку експорту. Впродовж останніх 10 років урядами країн G20 запроваджено 367 умовних захисних заходів та 328 заходів у сфері державних закупівель, спрямованих проти іноземних компаній.

Другу групу (за кількістю впроваджених заходів протекціонізму) з чотирьох секторів за останні 10 років, в якій держава впливала на комерційні інтереси від 600 до 1000 разів за допомогою протекціоністських заходів інвестиційної політики, становлять: обробка основних

хімічних речовин, металообробка, загальне й електричне машинобудування. Цікавим є факт, що за підсумками впровадження заходів державного втручання протягом останніх 10 років виробництво сільськогосподарської продукції характеризується незначним рівнем уразливості. Хоча уряди країн G20 збільшили тарифи на сільськогосподарську продукцію в 170 разів за останні 10 років, у цьому секторі запропоновано майже 300 субсидій та експортних стимулів, а також часто встановлені прямі заборони на іноземні інвестиції у зв'язку з ризиками національної безпеки приймаючої країни. Аналітичні дані свідчать, що заходи G20 щодо лібералізації аграрного сектора перевершували обмежувальні заходи в 2–3 рази [16].

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що заходи інвестиційного протекціонізму є невід'ємною складовою сучасних тенденцій міжнародного руху капіталу, які виникли у приймаючих країнах у відповідь на експансіоністську політику БНК, а також використовуються як інструмент захисту національних геополітичних інтересів у країнах базування. Основними агентами протекціонізму на глобальному рівні є країни G20, які контролюють понад 70 % світових потоків прямих іноземних інвестицій. Серед країн, що найбільш активно провадять протекціоністську інвестиційну політику, необхідно виділити США, які завдяки залученню американських інвесторів у національну економіку намагаються відновити баланс внутрішньої економічної системи та посилити геополітичний вплив за кордоном через філії міжнародних компаній.

Аналіз інструментарію інвестиційного протекціонізму свідчить про абсолютне переважання прямих субсидій для досягнення ефекту в короткостроковій перспективі поряд з більш традиційними заходами інвестиційної політики. А тому серед напрямів подальших досліджень актуальним є аналіз та кількісна оцінка ефективності заходів протекціонізму у регулюванні прямих іноземних інвестицій країнами світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. навч. посіб.; за ред. Якубовського С. О., Козака Ю. Г., Логвінової Н. С. 2–ге вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 472 с.
2. Рогач О. І. Транснаціоналізація світової економіки: переосмислення парадигми. *Економіка і управління*. 2014. № 1. С. 5-12.
3. Немировська О. В. Механізм регулювання взаємодії національної економіки з транснаціональними корпораціями. *Економіка та держава*. 2015. № 12. С. 121-125.
4. Гордєєва Т. Ф., Олефіренко В. В. Нетарифний неопротекціонізм в Україні. *Молодий вчений*. 2016. Вип. № 12 (39). С. 722-726.
5. Довгаль О. А., Сердюк Г. В. Сучасний торговий протекціонізм США і перспективи функціонування інтеграційного об'єднання НАФТА. *Проблеми економіки*. 2018. № 3. С. 6-12.

6. Панченко В., Резнікова Н. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри ліберального регулювання. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2. С. 95-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2017_2_6.
7. Сіденко В. Р. Нова торговельна політика США: глобальний антракт. *Економіка України*. 2017. № 5-6. С. 58-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ЕкУк_2017_5-6_7.
8. Graham, E. M., & Krugman, P. 1995. Foreign direct investment in the United States, 3rd ed. Washington, D.C.: Institute for International Economics.
9. Roarty, M. J. 1996. Trade policy in the EU: Prospects for the millennium. *European Business Review*, 96 (1), 3-12.
10. Eichengreen, B., & Irwin, D. 2010. The slide to protectionism in the Great Depression: Who succumbed and why? *The Journal of Economic History*, 70 (4), 871-897.
11. Кириленко О. П., Білоус І. І., Малиняк Б. С. та ін. Фінансові важелі подолання бідності в Україні: монографія; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: THEU, 2010. 432 с.
12. Fortune Global 500. *Рейтинг 500 крупнейших мировых компаний*. URL: <http://fortune.com/global500>.
13. UNCTAD. Data center. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.
14. World Economic Outlook Data Base. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weoselgr.aspx>.
15. UNCTAD. World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies. UNCTAD. New York and Geneva: United Nations, 2012. 204 p.
16. Гусарова С. А. Либерализация и инвестиционный протекционизм в странах БРИКС. *Вестн. Волгогр. гос. ун-та*. Сер. 3, Экон. Экол. 2014. № 3 (26).
17. World Investment Report 2018. URL: <http://www.unctad.org>. 213 p.
18. Лукьяненко Д., Колот А., Столярчук Я. и др. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография; под. науч. ред. Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. Киев: КНЭУ, 2013. 466 с.
19. Brazen Unilateralism: The US–China Tariff War in Perspective. URL: <https://www.globaltradealert.org/reports/download/45>.
20. Annual report on Trade and Investment Barriers. URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/156978.htm>.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2019.

Melnyk T. M., Kasianok K. Protectionism in foreign direct investments regulation.

Background. *The study of the genesis of the world economy shows that during the downturn in production and rising unemployment, most of the government economic policy measures are aimed at regulating international trade, in particular, the export of such unemployment through the restriction of imports and support of national production, including by means of foreign direct investments attraction. At the same time, due to the globalization and internationalization of production processes, the growth of multinational companies' capacity in the early twentieth century, protectionist measures in the regulation of foreign direct investment aimed at counteracting the destructive impact of international companies on the national economies and the environment of the host countries have become relevant.*

The experience of the leading countries in introducing measures of investment protectionism is particularly important for Ukraine, taking into account the uncontrolled attraction of foreign direct investment during the years of independence.

Analysis of recent research and publications. *Significant scientific advances in the field of protectionist tendencies in the regulation of foreign economic relations more closely reflect the peculiarities of trade protectionism, while the issue of protecting national interests in the field of foreign direct investments requires in-depth study.*

The aim of the article is to identify the peculiarities and trends of protectionism in the regulation of foreign direct investments.

Materials and methods. The materials of the study were works of domestic and foreign specialists, analytical materials of international organizations. In the process of research there were used general scientific methods of research: historical, logical analysis, synthesis and abstraction.

Results. The modern tendencies of regulation of foreign direct investments are analyzed and the role of protectionist measures in these tendencies is revealed. The main subjects and countries against which protectionist measures are directed in the field of regulation of foreign direct investment are identified. The sectoral structure and tools of protectionist investment policy of the G20 member states have been explored.

Conclusion. According to the results of the study, it has been found out that measures of investment protectionism are an integral part of the current trends of the international capital movement that have emerged in host countries in response to the expansionist policy of MNK and are also used as an instrument for the protection of national geopolitical interests in the home countries. The main actors of protectionism at the global level are G20 countries that control more than 70% of world foreign direct investment flows. Among the countries most active in protecting investment policy, it is necessary to point out the USA, which, by attracting American investors to the national economy, are trying to restore the balance of the domestic economic system and to strengthen the geopolitical influence abroad through branches of international companies.

An analysis of the investment protection policy toolkit indicates the absolute predominance of direct subsidies to achieve the effect in the short term along with more traditional investment policy measures. Therefore, among the areas of further research it is relevant to conduct analysis and quantitative assessment of the effectiveness of protectionist measures in countries' foreign direct investment regulation.

Keywords: Foreign direct investments, multinational companies, investment protectionism, G20.

REFERENCES

1. Jakubovs'kyj, S. O., Kozak, Ju. G., & Logvinova, N. S. (Eds). (2014). *Transnacional'ni korporacii': osoblyvosti investycijnoi' dijal'nosti [Transnational corporations: features of investment activity]*. (2nded., rev.). Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury [in Ukrainian].
2. Rogach, O.I. (2014). Transnacionalizacija svitovoi' ekonomiky: pereosmyslennja paradygmy [Transnationalization of the world economy: reconsideration of the paradigm]. *Ekonomika i upravlinnja – Economics and Management*, 1, 5-12 [in Ukrainian].
3. Nemyrovs'ka, O.V. (2015). Mehanizm reguljuvannja vzajemodii' nacional'noi' ekonomiky ztransnacional'ny mykorporacijamy [Mechanism for regulating the interaction of the national economy with transnational corporations]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 12, 121-125 [in Ukrainian].
4. Gordjejeva, T. F., & Olefirenko, V.V. (2016). Netaryfnyj neoprotekcionizm v Ukrai'ni [Non-tariff neoprotectionism in Ukraine]. *Molodyj vchenyj – Young scientist*, 12(39), 722-726 [in Ukrainian].
5. Dovgal', O. A., & Serdjuk, G. V. (2018). Suchasnyj togovyj protekcionizm SSHA i perspektyvy funkcionuvannja integracijnogo ob'jednannja NAFTA [Modern trade protectionism of the USA and the prospects of the NAFTA integration association functioning]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, 3, 6-12 [in Ukrainian].
6. Panchenko, V., & Reznikova, N. (2017). Vid protekcionizmu do neoprotekcionizmu: novi vymiry liberal'nogo reguljuvannja [From protectionism to neoprotectionism: new dimensions of liberal regulation]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka –*

- International economic policy, 2, 95-117. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mep_2017_2_6 [in Ukrainian].
7. Sidenko, V. R. (2017). Nova trgovel'na polityka SSHA: global'nyj antrakt [New UST trade Policy: Global Intermission]. *Ekonomika Ukrai'ny – Ukraine economy*, 5-6, 58-66. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_5-6_7 [in Ukrainian].
 8. Graham, E. M., & Krugman, P. (1995). Foreign direct investment in the United States, 3rd ed. Washington, D.C.: Institute for International Economics [in English].
 9. Roarty, M. J. (1996). Trade policy in the EU: Prospects for the millennium. *European Business Review*, 96(1), 3-12 [in English].
 10. Eichengreen, B., & Irwin, D. (2010). The slide to protectionism in the Great Depression: Who succumbed and why? *The Journal of Economic History*, 70(4), 871-897 [in English].
 11. Kyrylenko, O.P., Bilous, I.I., Malynjak, B.S. et. al. (2010). *Finansovi vazheli podolannja bidnosti v Ukrai'ni [Financial levers to overcome poverty in Ukraine]*. O.P. Kyrylenko (Ed.). Ternopil': TNEU [in Ukrainian].
 12. Fortune Global 500. *Pejting 500 krupnejshih mirovyh kompanij – Rating of the 500 largest world companies*. *fortune.com*. Retrieved from <http://fortune.com/global500> [in English].
 13. UNCTAD. Data center. *unctadstat.unctad.org*. Retrieved from <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx> [in English].
 14. World Economic Outlook Data Base. *www.imf.org*. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weoselgr.aspx> [in English].
 15. UNCTAD (2012). World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies. UNCTAD. New York and Geneva: United Nations [in English].
 16. Gusarova, S.A. (2014). Liberalizacija i investicionnyj protekcionizm v stranah BRIKS [Liberalization and investment protectionism in the BRICS countries]. *Vestn. Volgogr. gos. un-ta – Bulletin of Volgograd State University*. Ser. 3. Jekon. Jekol., 3 (26) [in Russian].
 17. World Investment Report (2018). Retrieved from <http://www.unctad.org> [in English].
 18. Luk'janenko, D., Kolot, A., Stoljarchuk, Ja. et.al. (2013). *Global'noe jekonomicheskoe razvitie: tendencii, asimmetrii, regulirovanie [Global economic development: trends, asymmetries, regulation]*. Luk'janenko D., Poruchnika A., Kolesova V. (Eds). Kiev: KNJeU [in Russian].
 19. Brazen Unilateralism: The US–China Tariff War in Perspective. *www.globaltradealert.org*. Retrieved from <https://www.globaltradealert.org/reports/download/45> [in English].
 20. Annual report on Trade and Investment Barriers. *trade.ec.europa.eu*. Retrieved from <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/156978.htm> [in English].